

ČLANCI

Novija nastojanja oko obnove crkvene glazbe kod nas

Izak Špralja, Zagreb

Ovim bi se naslovom htjelo uokviriti nastojanja oko obnove crkvene glazbe u nas kroz proteklih 40 godina. Ne u tom smislu, kao da bi bilo potrebno ovo vrijeme smatrati razdobljem koje je s gledišta liturgijskoglasbenih događanja završeno ili da bi ono bilo jedinstveno pa da bi ga trebalo u tom smislu obilježiti. Izlaganje je zamišljeno samo kao prigodni osvrt na najistaknutije obnoviteljske događaje i predvoditelje liturgijskoglasbene obnove, odnosno na ona događanja u ovom razdoblju koja će moći »nositi« liturgijskoglasbeni život u nas i omogućiti mu daljnji razvoj u eri II. vatikanskog sabora.

Vremenski okvir ovom razdoblju bio bi završetak II. svjetskog rata (1945. g.) i Godina evropske glazbe (1985. g.). U polovici ovog razdoblja održan je II. vatikanski sabor, središnji događaj za cijelu Crkvu, odnosno osnovana je stalna škola za crkvene glazbenike u Zagrebu, što je, uz II. vatikanski sabor, najvažniji događaj za razvitak liturgijskoglasbenog života u našoj Crkvi.

Predvodnik liturgijskoglasbene obnove prvog dijela ovog razdoblja bio je pok. Mo Albe Vidaković, svećenik zagrebačke nadbiskupije. On je sa suradnicima osnovao stalnu školu za crkvene glazbenike i bio predstojnik te škole tj. Instituta za crkvenu glazbu pri Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. Predvodnik drugog dijela liturgijskoglasbene obnove ovog razdoblja jest Mo Anđelko Milanović, svećenik, franjevac, član provincije Presvetog Otkupitelja, djelujući predstojnik Instituta za crkvenu glazbu i urednik časopisa za duhovnu glazbu *Sv. Cecilija* s glazbenim prilogom. Sjećajući se s poštovanjem i zahvalnošću života i djela Ma Albe Vidakovića već dvadeseti put, još se više radujemo prisutnom među nama Mu Anđelku Milanoviću i njegovu djelu koje uspješno traje. Ovo je izlaganje prigoda da se kroz liturgijskoglasbena događanja ovog razdoblja sjetimo dijela njihova življenja i djelovanja za liturgijskoglasbenu obnovu i uopće za duhovnu kulturu u nas.

Od II. svjetskog rata do II. vatikanskog sabora došle su do punog izražaja glazbene i organizatorske sposobnosti pok. Ma A. Vidakovića. Ili sâm ili zajedno sa Odborom za crkvenu glazbu zagrebačke nadbiskupije uspijevaio je doći ususret svim potrebama i poticati nova usmjerenja na području crkvene glazbe u nas.

Kao posljednji urednik glasila cecilijina društva u Zagrebu »Sv. Cecilija, smotra za crkvenu glazbu s glazbenim prilogom« u ratnim godinama, pokušao je nastaviti uredničku djelatnost: objelodanio je u siječnju 1946. jedan broj časopisa »Cecilija, smotra za glazbeni život« (siječanj, 1, 1946, uređuje Albe Vidaković). Ovaj je broj »Cecilije«, s člancima najpoznatijih skladatelja i muzikologa onoga doba, pregledom glazbenog života u nas i s pedesetak malih vijesti iz domovine i svijeta, bio nagovještaj novog usmjerenja časopisa i dokaz da je A. Vidaković bio spreman u novim prilikama nastaviti uredničku djelatnost. Kao ravnatelj pjevanja (regens chori) u zagrebačkoj prvostolnoj crkvi organizirao je ne samo izvrsne izvedbe liturgijske glazbe sa katedralnim zborom, kojemu je povremeno pridružio i zbor dječaka iz Dječakog sjemeništa na Šalati, nego i koncerte duhovne glazbe u katedrali (Glazbena razmatranja). Kao predavač crkvene glazbe i umjetnosti na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu obnovio je nastavni program i održavao je, osim toga, glazbene seminare na kojima su bogoslovi, koji su položili prijemni ispit, mogli učiti kompoziciju: harmoniju, kontrapunkt, fugu itd. Kao skladatelj mnogo je skladao za liturgijske potrebe i uglavnom u vlastitoj nakladi objelodanjivao pučke popijevke, motete i mise. Kao predsjednik Odbora za crkvenu glazbu zagrebačke nadbiskupije proširivao je spomenute djelatnosti na članove odbora pa i druge: oni su pomagali organizirati orguljaške tečajeve, držali predavanja, skladali za potrebe bogoslužja itd.

Od izdavačke djelatnosti u kojoj A. Vidaković nije izravno sudjelovao, nego samo kao savjetnik, treba spomenuti liturgijsku pjesmaricu *Hrvatske crkvene popijevke*, dionice, Zagreb 1960, koju su objelodanili zagrebački bogoslovi.

Spomenuto je da je A. Vidaković uspio organizirati osnovne izvore života i rasta crkvene glazbe u nas. To se očitovalo kroz program škole i tečajeva, odnosno kroz tisak. Uz spomenuta izdanja posebno treba istaknuti glasilo Dijecezanskog odbora za crkvenu glazbu zagrebačke nadbiskupije *Upute crkvenim orguljašima* s glazbenim prilogom. Tečajevi za crkvene glazbenike i Upute crkvenim orguljašima bili su ne samo neophodna potreba djelujućih predvoditelja crkvenog pjevanja (u katehezi i bogoslužju), nego i najprikladnija priprava

da se osnuje stalna škola za crkvene glazbenike. Da je to bio pravi put najbolje pokazuje slijed događaja. Nakon nepunih 10 godina tečajeva za crkvene orguljaše, među sudionicima tečaja nastao je prijedlog da se osnuje stalna škola. Organizatori su spremno prihvatili prijedlog kao »vox populi«, predložili Biskupskoj konferenciji Jugoslavije, koja je osnovala Institut za crkvenu glazbu pri KBF u Zagrebu 1963. godine.

Prije polaska na drugo zasjedanje Ekumenskog koncila uputio je Katoličkom bogoslovnom fakultetu pismo dr Franjo Šeper, Nadbiskup zagrebački i Veliki kancelar fakulteta, »povodom početka rada Instituta...«, izrazio posebno zadovoljstvo što Institut... započima raditi u doba Sabora, u čemu vidi posebni »utjecaj Providnosti Božje i prve plodove nastojanja, da se i pomoću ovog Instituta počnu što prije i što temeljitije ostvarivati zaključci Koncila o svetoj liturgiji i liturgijskoj glazbi«, istakao da je Institut osnovan od BKJ, da mu je »obimna i raznovrsna« svrha te zaključio: »Budući da je liturgijska glazba umjetnost u najplemenitijem smislu te riječi, može se dogoditi da se koji taj slušač zanese isključivo umjetničkom stranom studija i zaboravi na liturgiju i liturgijski karakter ove umjetnosti. To ne bi bio pravi put i ne bi dovedio do prave svrhe. Treba nastojati da se od prvog dana i u predavanjima i u praktičnim vježbama osjeti jasno izražena težnja, ... osposobiti i oblikovati stručno izobražene liturgijske glazbenike, koji će i svojim životom i svojim radom prednjačiti i služiti drugima za primjer.«

Šest godina nakon osnutka Instituta za crkvenu glazbu, u 2. broju *Sv. Cecilije* (*Sv. Cecilija*, XXXIX, 1969, str. 46,) u članku s naslovom »Stota godišnjica cecilijanskog pokreta« opisao je ovaj događaj Mo A. Milanović na slijedeći način: »1907. godine 'Kalički list' u broju od 14. studenog, u predvečerje osnivanja Cecilijanskog društva piše: '... ideal, za kojim će se težiti, bit će osnutak orguljaške i pjevačke škole.' ... Takav pokušaj ostao je kod nas 'glas vapijućega u pustinji' sve do 1963. Kada smo se tome najmanje mogli nadati, najjači pobornik čiste liturgijske glazbe kod nas, jedinstveni cecilijanac, Mo Albe Vidaković uz suradnju najbližih prijatelja istomišljenika i djelotvornu podršku našeg episkopata (ovdje treba nadodati: i redovničkih poglavarica i poglavara) ostvaruje svoj davni san i čežnju svih cecilijanaca te 25. rujna 1963, otvara Institut za crkvenu glazbu koji bi imao postati radni i nada pokoncilске glazbe u Hrvatskoj.«

Osim onoga što se dogodilo na području liturgijskog glazbenog života, dobro je zapaziti i kako se to događalo. Očito je i onda bilo potrebno, iako ne baš lako, postavljati pitanje prave liturgijske glazbe, kad se A. Vidaković ovako predstavio svećenicima na liturgijskom tečaju za svećenike (Zagreb, 23. veljače 1962): »Ja vam, međutim, moram odmah na početku reći, da ono što je Albe Vidaković govorio prije, da ono što govori danas i što će govoriti ubuće, da to sve skupa i nije ništa njegovo. ... Vičein i govorim, ali, kako je kod nas to i red, dobivam i 'po glavi'.« Obrazložio je i zašto tako radi: »Ja ću vam međutim reći zašto to unatoč svemu ipak činim. Zato, što sam (makar da mi je za to trebalo priličan broj godina), konačno i sâm točno shvatio što sv. Crkva želi i što ona traži od crkvene glaz-

be...«; »Ističem, da se ovakvim beskompromisnim stavom u pitanjima čistoće crkvene nauke i prave liturgijske glazbe... ne želim bilo kome nametati... Ja sam određen, da budem... živo oruđe propagande onoga, što Crkva u glazbi traži.« Gornje citate lijepo završava: »A budući da Bog nagrađuje svaki trud, koji se ulaže u širenje njegova slave, ja sam sretan, što sam već do sada mogao vidjeti dosta lijepih rezultata, kojima su urodila ova nastojanja. Ali ne zato što bi ti rezultati bili plod mojih riječi, jer to uopće nisu bile moje riječi, nego riječi koje su putem mene bile izrečene i koje su neki mladi svećenici, neki oduševljeni orguljaši i orguljašice prihvatili.« (Zajednička žrtva, zbornik liturgijskog tečaja I, Makarska 1963, str. 108. i 109.)

Osnivač i prvi predstojnik Instituta za crkvenu glazbu Mo A. Vidaković umro je 18. travnja 1964. godine. Nije dočekaao završetak niti prve školske godine na glazbenoj školi koju je osnovao. Radi pretrane smrti Ma A. Vidakovića ovo je razdoblje završeno velikim gubitkom, ali je ostala i velika perspektivna nada jer je započeo djelovati Institut za crkvenu glazbu. Mo A. Milanović je na molbu za zagrebačkog nadbiskupa i Velikog kancelara KBF, kardinala dra F. Šepera, prestao predavati crkvenu glazbu na Visokoj bogoslovnoj školi svoje Provincije u Makarskoj i preuzeo obaveze pok. A. Vidakovića na KB fakultetu i njegoviu Institutu za crkvenu glazbu.

Novina II. vatikanskog sabora stavila je i našu Crkvu pred nove zadatke. Na mnogo se načina pokušalo i pokušat će se doreći što je u crkvenoj glazbi od II. vatikanskog sabora novo, odnosno na novo dorečeno. Neka to novo ovaj put bude ovako oblikovano:

1. Liturgijsku prikladnost glazbenog izričaja tvori povezanost s liturgijskim činom: »Sveta će glazba biti to svetija što se tješnje poveže s liturgijskim činom« (SC, br. 112).

2. Povezanost s liturgijskim činom se ne može dogoditi, povezanost se može događati: zato je potrebno da se »čuva i promiče blago svete glazbe«, da »nepresatno napreduju pjevački zborovi« SC, VI, br. 114). »da se uvelike cijeni proučavanje i vježbanje glazbe«, potrebno je »pružiti ispravnu liturgijsku pouku skladateljima i pjevačima« (SC, VI, br. 115), potrebno je da »se brižljivo njeguje pučko vjersko pjevanje, da glasovi mogu odzvanjati u pobožnim i svetim vježbama, i u samim liturgijskim činima« (SC, VI, br. 118) itd.

3. Prikladne novine pripuštaju se u bogoslužje »uz sud i suglasnost nadležnih crkvenih teritorijalnih vlasti« (SC, br. 22, 37, 40, 120).

4. Posebne obaveze za liturgiju, odnosno liturgijsku glazbu proizlaze iz povlastice materinskog jezika u liturgiji (SC, br. 22, 37), odnosno iz činjenice da postoje neki narodi »koji imaju svoju vlastitu glazbenu baštinu s velikim značenjem za njihov vjerski i društveni život« (SC, VI, 119).

Nije moguće ukratko opisati sve što se dogodilo poslije II. vatikanskog sabora u crkveno-izdavačkoj djelatnosti na području crkvene i liturgijske glazbe u nas, još manje što se sve učinilo. Zato ćemo spomenuti samo važnije događaje.

Misni priručnik (1965. g.) i *Predslavlja* (1966. g.), priredio Dijecezanski liturgijski odbor u Zagrebu, izdanja HKD sv. Ćirila i Metoda, prvo su pomagalo svećenicima, predvoditeljima bogoslužja. U ovim je priručnicima, po odredbi BKJ hrvatski prijevod predslavlja prilagodio meloritamskom pomaku gregorijanskih napjeva Mo A. Milanović. *Hrvatska crkvena pjesmarica* (Zagreb, 1967), objelodanjena dozvolom duhovne oblasti Nadbiskupije zagrebačke za liturgijsku upotrebu, pripremljena nastojanjem Msgra M. Mihelčića, tada predsjednika Odbora za liturgijsku glazbu Zagrebačke nadbiskupije, prvo je pomagalo pučkom pjevanju. Uz izbor pučkih popjevaka u ovoj je pjesmarici objelodanjen lijepi broj hrvatskih ili za hrvatski jezik priređenih pučkih misa (VIII. gregorijanska, Vidakovića I. staroslavenska, Hrvatska pučka misa A. Milanovića, Angelicusa, Fr. Štefančića, Misa sv. Jeronima Lj. Galetića i dijelovi misle J. Stahuljaka).

U posaborskom razdoblju je osobito važna 1969. godina. Nacionalna liturgijska komisija za hrvatsko jezično područje započela je pripremati u izdanju Kršćanske Sadašnjosti u Zagrebu, *Rimski misal* (Red mise, red čitanja za nedjelje i dane, ukupno 14 svezaka objelodanih od 1969—1973). Iste, 1969. godine ponovno je obnovljen časopis za duhovnu glazbu s glazbenim prilogom *Sv. Cecilija*. Časopis je obnovljen kao glasilo Instituta za crkvenu glazbu u Zagrebu (odgovorni urednik A. Milanović, urednik glazbenog priloga A. Klobučar, tajnik uredništva M. Demović, čija je osobita zasluga da je časopis obnovljen).

Od značajnijih liturgijskoglazbenih izdanja spomenuti bi još trebalo barem *Novu crkvenu pjesmaricu* koju je priredio Institut za crkvenu glazbu, a objelodanili KS Zagreb i Nad-dušobrižnički ured Frankfurt (dionice 1973, partitura 1974). *Rimski misal*, drugo hrvatsko izdanje, koje je objelodanila KS Zagreb nalogom i odobrenjem Predsjedništva BKJ (1980. g.) i *Pjevajte Gospodu pjesmu novu*, hrvatska liturgijska pjesmarica koju su zajedno priredili Hrvatsko liturgijsko vijeće pri BKJ i Institut za crkvenu glazbu KBF u Zagrebu (izdavači HKD sv. Ćirila i Metoda i Institut za crkvenu glazbu u Zagrebu).

Dvadeseta obljetnica djelovanja Instituta za crkvenu glazbu i petnaestogodišnje izlazenja časopisa *Sv. Cecilija* s glazbenim prilogom donijelo je željene plodove našoj Crkvi. Na glazbenoj školi je diplomiralo oko 150 orguljašica i orguljaša, od kojih mnogi djeluju među vjernicima hrvatskog jezičnog područja u domovini i svijetu. U časopisu *Sv. Cecilija* (spomenimo samo jedno njegovo usmjerenje) protumačene su sve odredbe II. vatikanskog sabora o svetoj liturgijskoj glazbi, uglavnom nastojanjem Ma A. Milanovića (on je sâm o tom napisao 16 članaka). Glazbeni prilog *Sv. Cecilije* sakupljao je skladateljska nastojanja naših skladatelja i sakupljača pučke liturgijske glazbe, pa je uz tiskane skladbe za orgulje, mise, motete, večernje itd., bilo moguće u pjes-

marici *Pjevajte Gospodu pjesmu novu* objelodaniti oko 300 novonastalih popijevaka i psalama s antifonama namijenjenih obnovljenom bogoslužju na materinskom jeziku.

Osim nastojanja Instituta za crkvenu glazbu (kojemu je BKJ povjerila brigu za crkvenu glazbenu školu i njegovanje crkvene glazbe) briga oko liturgijske glazbe preuzimali su, uz tiskane liturgijske priručnike (misali, pjesmarice, vjeronaučni priručnici, molitvenici itd.) i neki časopisi. Ne bi se moglo ustvrditi da je sav taj liturgijski repertoar objelodanjen u skladu sa gore citiranim odredbama II. vatikanskog sabora. Jedino odredba BKJ (Đakovo, 1969: da se u došašću, korizmi i na svetkovine smiju umjesto liturgijskih tekstova ulazne. darovne i pričesne pjesme upotrebljavati popijevke iz Hrvatskog crkvenog kantuala, objelodanjenog u Zagrebu 1934. g.) nije bila dovoljna za sve posaborsko vrijeme, a nije niti utjecala na tisak, odnosno na liturgijskoglazbenu praksu. Slično treba ustvrditi za poučnokritičke osvrtne u časopisu *Sv. Cecilija*, npr: Gdje se nalazimo (XL, 1970, br. 3, str. 65), Božji kult je ozbiljan čin (isto, str. 67), Kakav nam treba prijevod antifonara (XLI, 1971, br. 1, str. 2—6), Savjetovanje o glazbi u obnovljenom bogoslužju, (isto, br. 2, str. 49—51) itd.

Tako se u ovo naše vrijeme u našoj Crkvi zakonito sasvim slobodan pristup liturgijskoglazbenom programu. Nastavlja se događati ono na što se je pok. A. Vidaković tužio u citiranom predavanju: »... kad se radi o bilo kojoj grani crvene umjetnosti, a o crkvenoj glazbi napose, tu smo svi stručnjaci. A kao glavnu osnovu i jedini temelj naše stručnosti uzimamo isključivo naš — ukus. Dakle, ono što je u nama najsubjektivnije i najrelativnije. Taj i takav nam ukus redovito služi kao 'sigurna' osnovica za naše najapodiktičnije sudove.« (nav. dj. str. 107). Ovakva sloboda ne samo što dovodi u bespuće neznanja i neukusa crkvene glazbene amatere, nego je neprestana zapreka da se prošire i populariziraju ona nastojanja koja bi, u skladu s odredbama II. vatikanskog sabora, osobito u skladu sa SC, VI, br. 119, usporedi gornji citat, omogućila da uz skladateljska nastojanja naših skladatelja dođe do izražaja naša tako bogata liturgijskoglazbena baština.

Zahvaljujući Mu Anđelku Milanoviću u ime naše Crkve i osobito crkvenih glazbenika što je pred dvadeset godina spremno prihvatio obaveze na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu i njegovu Institutu za crkvenu glazbu, zahvaljujemo mu i čestitamo što je, uza sve zapreke, ustrajan na tom djelu. Vjerujem da bi i on, poput njegovog pokojnog prijatelja i kolege Ma A. Vidakovića, kad bi trebao završiti »svoju trku« završio je riječima: »A budući da Bog nagrađuje svaki trud, koji se ulaže u širenje njegove slave, ja sam sretan, što sam već do sada mogao vidjeti dosta lijepih rezultata, kojima su urodila ova nastojanja« (nav. citat A. Vidakovića).